

JET-smykker og smykkeetikette

Av Anna Helene Tobiassen

Om nostalgi over JET på mineralmessa i Evje 2010 og om smykkeetikette.

Mineralmessa på Evje 2010 viste seg blant mange fine mineraler også å by på en overraskelse. Det var en overraskelse som sendte undertegnede rett inn i nostalgien!

Som småjente opplevde jeg å få lov til å titte i mormors og grandtantes smykkeskrin. Der fantes mye spennende pynt, for eksempel noen veldig spesielle smykker laget av en vakker, sort stein som de kalte jet. Det var blant annet perlehalsbånd, brosjer, armbånd og anheng i form av kors og annet (se noen eksempler nedenfor). Slike smykker ble moderne i 1800-åra. Men etter hvert ble de fullstendig umoderne.

I 1920-åra var det "in" for den tids unge "garconne-kvinner" å danse charleston med svært lange, sorte jet-perlekjeder dinglende

fra halsen til midjen. Men dermed ble det slutt. Jet-smykker ser ikke ut til å ha vært brukt i nevneverdig grad etter den tid. Jeg har ofte tenkt tilbake på disse smykkene og ønsket meg litt kunnskap om dem.

Så fant jeg altså to damer fra Georgia med jet-smykker på mineralmessa. Vareutvalget på bordet deres besto så vidt jeg så i hovedsak av noen store, flotte halskjeder i djerv, moderne design og en del perlekjeder i mer tradisjonell stil med runde eller fasettslipte perler og dessuten anheng formet som kors m.m. De hadde også litt forskjellig annet, deriblant noen 50-øring store fasettslipte skiver som forbausende nok var montert på "pins" og satt på en bit papp med påtrykt reklame for et sigarettmerke.

Hva er egentlig jet?

Ifølge Bryhnis geologiske leksikon heter det også gagat og er en svart varietet av lignitt. Det opptrer i oljeholdig skifer hvor det kan være dannet ved forkulling av drivved. Det kan skjæres og poleres, og regnes som halvedelsten. Ved Whitby i Yorkshire, der jet finnes i lag fra tidlig jura, ble det sentrum for produksjon av jet-smykker i England. Og det var fra England at moten med jetsmykker kom til oss.

Wikipedia oppgir at jet ikke betraktes som et ekte mineral, men snarere som mineraloid, oppstått fra tre i forråtnelse, under stort trykk. Det kan av og til ha pyritinkluser med metallglans. Jet er videre lett å skjære i og å polere, men kan likevel være vanskelig å arbeide med fordi det er sprøtt og lett sprekker i flak. Men det er likevel laget mange utrolig nydelige smykker med kunstferdige motiv skåret i relief eller med innrisset mønster. Jet kan forveksles med imitasjoner i sort glas. Men jet er ikke kaldt å ta på, og det

Bildene over viser forsiden og baksiden på et praktexemplar av et stykke med JET fra Whitby i Yorkshire. Forsiden ser ut som et forkullet trestykke, på baksiden er det et flott avtrykk av en amonitt. Størrelse 10,5 x 15,0 cm.

har til dels litt likhet med rav i det at det blir elektrisk om man gnir på smykket. Jet har vært brukt også i oldtiden. Arkeologene har blant annet funnet jet-smykker noen steder i Tyskland i lag som dateres til 10 000 år f. Kr.

Jet-smykkenes popularitet i moderne tid kom fra dronning Victorias England. Dronningen var blitt enke og bar jet-smykker som del av sitt sørgeantrekk. Den sorte fargen hadde alvorlig og sorgstemt preg, og ble ikke på samme måte som kvinnes andre smykker assosiert med festlige lag. Jet passet derfor glimrende som sorgsmykker. Det å bære jet som sorgsmykke ble raskt del av den sosiale etiketten. Da var man pyntet på sømmelig vis i sorgens stund. Damene fra Georgia var likevel ikke så alene om å markedsføre en avlegs vare, som jeg trodde. Selv om bunnen

Et moderne anheng i jet kjøpt i London. Dette har en merkelapp som viser at produksjonsstedet er Byron Bay i Australia.

falt ut av markedet for jet-smykker i første del av 1900-åra, så viste det seg med tiden, som man ofte ser, at råvarer som ligger igjen i gamle forekomster, som i jet-gruvene, kan representere en ressurs som på nytt kan bli lønnsom å utnytte, hvis man klarer å utvikle nye modeller for en ny samtid.

Dette gjelder antagelig ikke bare jet smykkene fra Georgia, men også jet fra andre steder. Via en engelsk bekjent fikk jeg nylig vite at det iblant er smykker og andre varer av jet, for eksempel "stressegg", å få kjøpt i London.

Hun skaffet meg også et moderne anheng i jet. Dette har en merkelapp som viser at produksjonsstedet er Byron Bay i Australia. Jeg tror nok at det kan se ut som om jet nå kan komme tilbake i bildet.